Startnotitie RES Regio Amersfoort

Versie 19/9

Startnotitie RES Regio Amersfoort

Inhoudsopgave

1. Inleiding en doel startnotitie 4

1.1 Inleiding 4
1.2 Doel van deze startnotitie 4
1.3 Opbouw van deze startnotitie 5

2. Ambitie, opgave en resultaat 6

2.1 Ambities RES Regio Amersfoort 6
2.2 Inhoudelijke opgave in een notendop 8
2.3 Beoogde resultaten 9

3. Inhoudelijke uitgangspunten 11

3.1 Landelijke, provinciale en lokale ambities 11
3.2 Regionale schaal is uitgangspunt 11
3.3 Scope: vanuit gerichte focus zoeken naar de optimale scope 11
3.4 Eerste verkenning inhoudelijke opgave 12

4. Communicatie en participatie 14

4.1 Communicatie 14
4.2 Participatie 14
4.3 Lokale participatie 15

5. Governance en projectorganisatie 16

5.1 Governancestructuur 16
5.2 Procesontwerp: verhouding besluitvorming, stakeholderproces en inhoudelijke ateliers 18
5.3 Besluitvorming gemeenteraden, Provinciale Staten en waterschapsbesturen 19
5.4 Inhoudelijke ateliers 20

6. Planning en doorwerking 22

6.1 Planning proces tot concept-RES 22
6.2 Definitieve RES en landelijke verdeling restopgave 23
6.3 Doorwerking in omgevingsbeleid 23

7. Middelen 24

7.1 Capaciteit en financiële middelen 24
7.2 Instrumenten en kennis 24

Bijlagen

1. Inleiding en doel startnotitie

1.1 Inleiding

De effecten van klimaatverandering raken ons allemaal. Bijvoorbeeld door noodzakelijke bescherming tegen een stijgende zeespiegel, het kunnen verwerken van zware regenval in korte tijd of juist het voorkomen van gebrek aan water door extreme droogte. In het najaar van 2015 spraken 195 landen in Parijs met elkaar af om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen en daarmee de opwarming van de aarde tegen te gaan. De Europese lidstaten hebben, op basis van het Parijsakkoord, afspraken gemaakt over het terugdringen van CO2-uitstoot. Voor Nederland ligt er een enorme maatschappelijke opgave op het gebied van de energietransitie. In het voorstel voor het nationale Klimaatakkoord zal worden besloten dat Nederland in 2030 49% CO2-reductie gerealiseerd moet hebben ten opzichte van 1990. Dit betekent voor de opwekking van hernieuwbare elektriciteit op land een jaarproductie van 35 TWh in 2030[1]. Daarnaast zijn er deeldoelstellingen voor de andere 'sectortafels', waaronder de gebouwde omgeving en mobiliteit.

Voor de ambities op het gebied van elektriciteit en gebouwde omgeving kan de voorbereiding van de besluitvorming beter op regionaal niveau dan op gemeentelijk niveau plaats vinden. Voor de regio Amersfoort geldt dat de gemeenten Amersfoort, Baarn, Bunschoten, Eemnes, Leusden, Soest en Woudenberg samenwerken. De ruimtelijke weging van oplossingen voor duurzame opwek en warmteverdeling gaat namelijk over gemeentegrenzen heen. De koepelorganisaties VNG, IPO en UvW hebben afgesproken dat iedere regio in Nederland door middel van een Regionale Energiestrategie (RES) een strategie opstelt met betrekking tot de opwek van hernieuwbare elektriciteit, energiebesparing, het potentieel aan duurzame warmtebronnen en concrete plannen om vraag en aanbod van elektriciteit en warmte door middel van infrastructuur bij elkaar te brengen.

Vanuit de regionale overheden (VNG, IPO en UvW) is het Nationaal Programma RES opgericht. Dit programma is bedoeld ter ondersteuning van de regio's en om duidelijkheid te geven over de nationale kaders met betrekking tot de RES. In de RES wordt gestreefd naar gedragen keuzen voor de opwekking van duurzame elektriciteit, de warmtetransitie in de gebouwde omgeving en de daarvoor benodigde opslag en energie-infrastructuur, in lijn met de voorgestelde afspraken in het voorstel voor een Klimaatakkoord.

Het Rijk legt aan de voorkant geen opgave per regio op. Verwacht wordt dat elke regio als onderdeel van de RES zelf met een bod komt als bijdrage aan de landelijke opgave van 35 TWh hernieuwbare elektriciteit op land in 2030 resp. met een regionale inventarisatie van warmtebronnen. Beoogd is dat iedere regio dit doet vanuit de maximale technische, ruimtelijke en sociale potentie. Als het gezamenlijke bod van regio's de nationale opgave niet dekt, zal in overleg tussen regio's en binnen het Nationaal Programma RES worden bepaald hoe de resterende opgave door middel van een regionale herverdelingssystematiek kan worden verdeeld.

In dit startdocument wordt uitgewerkt op basis van welke uitgangspunten en op welke wijze het proces naar een RES voor de Regio Amersfoort wordt ingericht. De nadruk ligt daarbij op het proces tot het concept-bod waarin is uitgewerkt voor welke opgave de regio verantwoordelijkheid kan en wil nemen en welke randvoorwaarden daarbij gelden. Voor de periode na het concept-bod geven we een globale doorkijk.

1.2 Doel van deze startnotitie

De startnotitie heeft tot doel om helderheid en commitment te scheppen t.a.v. rollen, inhoud proces en organisatie van de RES. Met de vaststelling van deze notitie geven deelnemende partners aan verantwoordelijkheid te willen nemen voor het proces dat moet leiden tot de bepaling van regionale ambities en deze te vertalen in de regionale

[1] Voorstel voor een Klimaatakkoord, juni 2019, p. 222.

bijdrage in de landelijke opgave. De landelijke opgave is de opwek van 35 TWh aan hernieuwbare energie ten behoeve van 49% CO2-reductie in 2030.

Voor het slagen van dit proces de komende jaren is duidelijkheid nodig over inhoud, proces, rolneming en trekkerschap, ieder vanuit zijn eigen rol.

Deze notitie wordt vastgesteld door de dagelijks besturen van de drie betrokken overheden (7 gemeenten, provincie Utrecht en Waterschap Vallei en Veluwe). Het is aan de colleges zelf om de startnotitie ter kennisgeving of vaststelling aan te bieden aan de gemeenteraden. De startnotitie wordt ter kennisgeving of ter goedkeuring aangeboden aan de Provinciale Staten en ter kennisgeving aan het Algemeen Bestuur van het Waterschap.

1.3 Opbouw van deze startnotitie

De startnotitie heeft tot doel om helderheid en commitment te scheppen t.a.v. ambitie, opgave, resultaat, uitgangspunten, stakeholderproces, governance, planning en middelen voor de RES van de Regio Amersfoort. Deze notitie geeft het beoogde commitment weer van de regio Amersfoort voor (de totstandkoming van) haar bijdrage in de landelijke opgave voor CO2-reductie.

Deze startnotitie is het uitgangspunt voor de samenwerkingspartners in de regio om hierover tot overeenstemming te komen, binnen de landelijk geformuleerde kaders en spelregels.

Het RES-proces wordt (formeel) gestart met een startnotitie.

De opbouw van deze notitie is als volgt:

1. Ambitie, opgave en resultaat
2. Inhoudelijke uitgangspunten
3. Communicatie en participatie
4. Governance en projectorganisatie
5. Planning
6. Middelen

2. Ambitie, opgave en resultaat

2.1 Ambities RES Regio Amersfoort

De besturen in de Regio Amersfoort beschouwen de energietransitie als een cruciale en urgente opgave voor de komende decennia. De regionale ambities zijn er niet alleen omdat het voorstel voor een nationaal Klimaatakkoord dit voorschrijft voor alle regio's in Nederland. De bestuurders van de decentrale overheden in de Regio Amersfoort zijn zelf (lokaal en regionaal) overtuigd van de urgentie. Vanuit die overtuiging wil de regio haar aandeel leveren en zal zij een bod doen dat bijdraagt aan tenminste 49% CO2-reductie in 2030.

De regionale ambitie sluit aan bij de ambities van de verschillende partners, zoals onderstaand overzicht laat zien. De netbeheerder Stedin is geen energieproducent en heeft daarom geen eigen ambitie voor hernieuwbare energieproductie. Stedin draagt wel bij aan de energietransitie door het mogelijk maken van tijdige en doelmatige investeringen (het gaat immers om publiek geld) in het benodigde extra elektriciteitstransport (transformatorstations en kabeltracés). Onderstaand de individuele ambities van de overheden in de Regio Amersfoort (tabel 1):

Regio Amersfoort	**Ambities [2]**
Amersfoort	2030 CO2-neutraal
Baarn	2030 klimaatneutraal
Bunschoten	-
Eemnes	2030 klimaatneutraal
Leusden	2040 energieneutraal
Soest	2050 CO2-neutraal
Woudenberg	-
Provincie Utrecht	2040 energieneutraal
Waterschap Vallei en Veluwe	2025 energieneutraal

Tabel 1. Duurzaamheidsambities in de Regio Amersfoort

Het realiseren van deze ambities is niet eenvoudig. Er spelen meerdere belangen tussen gemeenten en andere belanghebbenden, zowel op lokaal als op regionaal niveau. Het waarmaken van de ambities vereist dat bestuurders en andere stakeholders moeilijke beslissingen - bijvoorbeeld over allocatie van hernieuwbare opwek -niet uit de weg gaan.

Een gezamenlijke doelstelling en uitgangspunten om tot deze doelstelling te komen is nog onderwerp van bestuurlijk overleg. Gedurende het proces van uitwerking van het concept-bod zal ruimte worden gemaakt voor bestuurlijke afweging – zowel onderling als binnen de afzonderlijke colleges en besturen. De doorrekeningen van de regionale energiemixen voor 2050 (reeds beschikbaar) en 2030 (beschikbaar begin oktober) bieden een kader

[2] Energieneutraal betekent dat er evenveel energie wordt verbruikt als dat er lokaal wordt opgewekt. Klimaatneutraal/CO2-neutraal betekent dat er geen negatieve effecten zijn op het klimaat (doorgaans betekent dit geen toename van CO2-emmissies al dan niet in combinatie met CO2-compensatie).

voor deze afweging. Ter voorbereiding van de bestuurlijke afweging zal de opgave vanuit verschillende perspectieven in beeld worden gebracht. Mogelijkheden om de opgave te bepalen zijn:

1. Omvang opgave o.b.v. de verhouding van het aantal inwoners t.o.v. het landelijke inwonersaantal
2. Omvang opgave o.b.v. de verhouding van het oppervlak (land + water) van de regio t.o.v. het landelijke oppervlak.
3. Omvang opgave o.b.v. de verhouding van het energieverbruik van de regio t.o.v. het landelijke energieverbruik.
4. Omvang opgave o.b.v. de verhouding van de opwekpotentie van de regio t.o.v. de landelijke opwekpotentie.
5. Omvang opgave o.b.v. 49% CO_2 reductie in de regio

De vertaling van opgave naar regionale doelstelling en de regionale strategie om het doel op verschillende momenten te bereiken (2030, 2050) gaat vooraf aan het bepalen van het bestuurlijk (concept-) bod.

Adresseren en oplossen van issues en aandachtspunten

Het is een bestuurlijke uitdaging om in de RES – in samenspraak met alle belanghebbenden – de moeilijke beslissingen niet uit de weg te gaan. Daarom worden de complexe, uitdagende of gevoelige issues die raken aan de regionale energieopgave in de Regio Amersfoort bestuurlijk geadresseerd en zo mogelijk opgelost. Deze issues volgen uit het proces. Soms zijn het issues die meer kennis vragen, soms zijn het in eerste instantie belangentegenstellingen. Naar verwachting komen de volgende issues aan bod:

- Besparingspotentieel
- Afweging tussen maximale potentie (wat is er mogelijk) lokaal en regionaal; draagvlak (wat is acceptabel);
- (Maatschappelijke) Kosten en baten (wat is betaalbaar)?
- Verdeling beschikbare duurzame warmte over de regio
- Ruimtelijke afweging (draagkracht landschap, inpasbaarheid, beschikbaarheid grond en infrastructuur en andere ruimtelijke transitieopgaven)
- Technische inpasbaarheid in het elektriciteitsnet
- Mogelijkheden en onmogelijkheden binnen sectoraal beleid en regelgeving (waterwingebieden, natuur, etc.)
- Arbeidsmarkt, economische impact, beschikbaarheid van arbeidspotentieel
- Lokaal eigendom, verdienmodellen
- Lokale processen en belangen versus regionale processen en belangen
- Samenhang met opgaven transitie landbouw en vitaal platteland
- Samenhang met provinciale Omgevingsvisie
- Samenhang met regionale mobiliteitsprogramma's

Realisatie van de ambities raakt bovendien andere (ruimtelijke) ambities als woningbouw, klimaatadaptatie, landbouw etc. Bestuurders en stakeholders worden gevraagd om over de grenzen van opgaven en gemeentegrenzen heen te denken en breed op zoek te gaan naar meekoppelkansen.

In het Raadsvoorstel over de RES van 19 maart 2019 zijn de volgende kaders en randvoorwaarden vastgesteld door 6 van 7 gemeenteraden (met uitzondering van Soest[3]) voor de aanpak van de regionale energiestrategie (RES):

Doel

1. De totstandkoming van het bod om te komen tot een CO2-reductie van 49% in 2030, de daaraan ten grondslag liggende aanwijzing van zoekgebieden voor verschillende vormen van energieopwekking en de verdere concretisering in projecten zijn stappen om te komen tot een energie neutrale regio Amersfoort.
2. De regio neemt zijn verantwoordelijkheid en doet het Rijk een bod waarin tenminste wordt voldaan aan de gevraagde CO2-reductie van 49 % in 2030.
3. Gestreefd wordt naar een overaanbod voor de CO2-reductie / energieopwekking om locaties flexibel te kunnen inzetten bij toekomstige belemmeringen en vanwege lokaal te maken ruimtelijke afwegingen.

[3] Zowel het college als de gemeenteraad van Soest hebben zich wel positief uitgesproken over de regionale samenwerking in de RES.

Afbakening

4. De regio voor de RES is de regio Amersfoort (zonder de gemeenten Barneveld en Nijkerk). Waterschap Vallei & Veluwe en de provincie Utrecht nemen deel aan de opstelling van de RES.
5. De RES houdt in een regionale strategie voor vraag, besparing en aanbod van hernieuwbare warmte en elektriciteit voor de (in 2030 gerealiseerde) gebouwde omgeving.
6. De RES brengt in beeld de nodige infrastructuur, opslag en het duurzaam opwekvermogen van bekende bronnen en realistische technieken (zon, wind, hernieuwbaar gas, geothermie).
7. De RES heeft een horizon van 2030 met een doorkijk naar 2050; de RES wordt iedere twee jaar herzien, zodat innovaties, nieuwe ontwikkelingen en een gewijzigde warmtevraag kunnen worden meegenomen.
8. Als uit de inventarisatie van potentiële locaties voor de opwek van energie blijkt dat er binnen een gemeente of gemeenten onvoldoende mogelijkheden hiervoor zijn, wordt bij het opstellen van de RES en de uitwerking hiervan in concrete maatregelen (aanwijzen van locaties voor windmolens, zonnevelden en bodemwarmte) uitgegaan van een regionale opgave en regionale uitwerking.
9. Voor de noodzakelijke oplossingen om de RES inhoud te kunnen geven, wordt in beeld gebracht waar vigerend gemeentelijk ruimtelijk beleid de gevraagde CO2-reductie (van minimaal 49%) onhaalbaar maakt.
10. De RES wordt geïncorporeerd in het omgevingsbeleid van de gemeenten en uiteindelijk in een Omgevingsplan.

Participatie

11. Inbreng van stakeholders voor de RES geschiedt via de Dialoogtafel energietransitie.
12. Na afronding van de Dialoogtafel wordt op regionaal en/of lokaal niveau een participatieproces met bewoners en andere stakeholders gestart om ruimtelijke afwegingen te maken over de vanuit de RES aangedragen mogelijkheden.
13. Besluitvorming over specifieke invulling van locaties zal vervolgens op lokaal niveau plaatsvinden.

Rol van de gemeenteraad

14. De gemeenteraad wordt op verschillende momenten bij de totstandkoming van de RES betrokken en besluit over de RES.

In het Bestuurlijk Overleg Ruimte en Wonen (BORW) van 11 juli 2019 is bevestigd dat de scope voor de RES wordt bepaald door de hiervoor bepaalde kaders en randvoorwaarden. Het verkennen van mogelijke oplossingen en / of integreren van maatregelen op het gebied van andere ruimtelijke transities (bijvoorbeeld, Mobiliteit, Landbouw & Landgebruik etc.) zijn geen onderdeel van het bod, maar worden wel nauwlettend gevolgd.

Het zoeken naar maximaal besparingspotentieel maakt nadrukkelijk deel uit van de scope voor de RES.

2.2 Inhoudelijke opgave in een notendop

Bureau Over Morgen heeft in opdracht van de Regio Amersfoort een energiemix opgesteld. Deze geeft inzicht in de opgave tot 2050 en te verwachten transitie op het gebied van: energiebesparing, duurzame elektriciteitsopwekking, duurzame warmteopwekking, aardgasloos vastgoed, elektrisch vervoer, duurzame energieopwekking en de industrie (figuur 1). Op basis van de inzichten voor 2050 wordt het proces alvast gestart; het inzoomen op de opgave voor 2030 volgt in oktober 2019 wanneer op basis van een concept Energiemix Regio Amersfoort 2030 de opgave (inclusief besparing), vraag en aanbod geconcretiseerd zijn.

De huidige energievraag (peiljaar 2016) voor de regio bedraagt 22.513 TJ. In 2050 zal de vraag naar verwachting zijn gedaald tot 13.071 TJ. Dat is een afname van de vraag met 42 %. Voor een belangrijk deel wordt deze afname bereikt door het terug brengen van het gebruik van fossiele brandstoffen in het autoverkeer en het gebruik van gas in de gebouwde omgeving. In 2030 (en mogelijk 2050) zal de benodigde energie vooral geleverd worden door windturbines, zonnepanelen en omgevingswarmte (water, ondergrond en lucht)[4]. Omgerekend naar de huidige

[4] De besparing voor mobiliteit telt niet mee als onderdeel voor het bod van de RES. Het bod van de RES beperkt zich tot grootschalige opwek van hernieuwbare energie op land.

bekende technologie zou dat betekenen dat er in de regio in 2050 300 windturbines van 3 MW op land dienen te zijn geplaatst en er 1.247 ha aan zonnevelden is ingericht.

Ook ligt er een aanzienlijke opgave in de transitie naar het gebruik van warmtebronnen, zowel collectief 3.822 TJ (bijv. gebruik geothermie en wijkwarmtepompen) als individueel 5.439 TJ (woninggebonden warmtepompen).

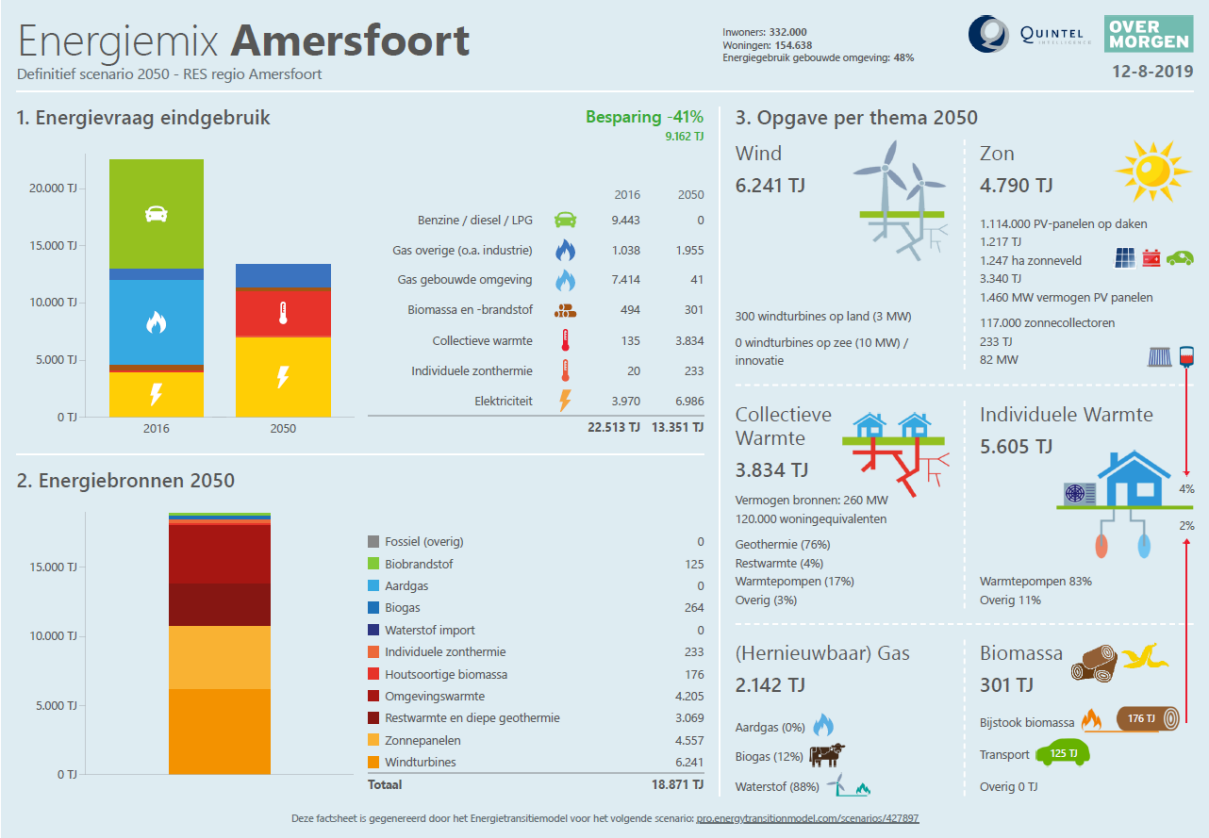

2.3 Beoogde resultaten

De opgave, zoals geschetst in de vorige paragraaf, is complex en gevoelig. Bovendien is er sprake van een groot aantal onzekerheden. De verwachting is dat de complete regionale opgave in verschillende iteraties van de RES en biedingen zal worden ingevuld. Het concept bod volgt uiterlijk juni 2020 en het definitieve bod volgt uiterlijk maart 2021. De RES wordt vervolgens iedere twee jaar herijkt. De RES is veel meer een langjarige adaptieve strategie welke volgens een 'plan & control- cyclus' periodiek zal worden aangepast en steeds concreter wordt. De RES waar de komende periode aan wordt gewerkt is dan ook te beschouwen als opmaat voor het concept-bod en eerste definitieve bod.

In de RES wordt gestreefd naar gedragen keuzen voor de opwekking van duurzame elektriciteit, de warmtetransitie in de gebouwde omgeving en de daarvoor benodigde opslag en energie-infrastructuur, in lijn met de afspraken in het voorstel voor een Klimaatakkoord. Om tot een goede afweging te komen worden deze keuzes geplaatst in een brede context van alle mogelijkheden voor energiebesparing en de reductie van CO2-uitstoot in andere sectoren (met name mobiliteit en landbouw). Tevens moeten 'meekoppelkansen' met andere (ruimtelijke) opgaven, zoals klimaatadaptatie en de ontwikkeling van regionale mobiliteitsstrategieën in beeld worden gebracht. Het uit te brengen bod is een afgeleide van een integrale afweging van alle mogelijkheden en beperkingen binnen de regionale ambities en specifieke kenmerken van deze regio.

In de RES worden belangen van een brede groep betrokkenen aan elkaar verbonden en wordt een gedeeld eigenaarschap gecreëerd. Het *bod* als product van de RES geeft aan met welke energiemix en in welke zoekgebieden de opgave tot 2030 techniekneutraal kan worden gerealiseerd. Voor de periode tussen 2030 en 2050

worden scenario's geschetst, rekening houdend met innovatie. Dit resulteert in een concept-bod en een eerste definitief bod.

Het concept bod wordt ter vaststelling voorgelegd aan de zeven gemeenteraden in Regio Amersfoort, aan de Provinciale Staten van Utrecht en aan het dagelijks bestuur van het Waterschap Vallei en Veluwe. Het uiteindelijke resultaat – de RES 1.0 – wordt ter vaststelling voorgelegd aan de zeven gemeenteraden in Regio Amersfoort, aan de Provinciale Staten van Utrecht en aan het algemeen bestuur van het Waterschap Vallei en Veluwe. Op die manier wordt het samen met stakeholders bereikte resultaat ook formeel verankerd in de publieke besluitvorming binnen de regio. Zie ook paragraaf 5.3.

2.3.1 Inhoudelijk product concept-RES

Op 1 juni 2020 zullen de regio's de conceptversie van de RES opleveren, met als onderdelen:

1. Een regionale invulling van het op te stellen vermogen in MW (en verwachte MWh) voor hernieuwbare energie op land, de betekenis hiervan voor de energie-infrastructuur, met inachtneming van ruimtelijke kwaliteit en maatschappelijk draagvlak, afgewogen tegen andere (ruimtelijke) belangen. Aan regio's wordt gevraagd om te sturen op overprogrammering met als doel om de nationale doelstelling te kunnen halen. Daarnaast kan het ook dienen om een eventuele extra elektriciteitsvraag of het afvallen dan wel kleiner worden van zoekgebieden op te vangen. Het extra vermogen dat boven de autonome groei van 7 TWh via kleinschalig zon-op-dak gerealiseerd kan worden, mag meegerekend worden als extra ambitie bovenop de 35 TWh.
2. Een heldere en herleidbare onderbouwing van het aanbod en keuzes voor potentiële zoekgebieden die benut kunnen worden, inclusief een beschrijving van het doorlopen proces. Deze zoekgebieden worden ook op kaart getoond.
3. Een Regionale Structuur Warmte, met daarin een gevalideerd overzicht van alle beschikbare (grootschalige) duurzame warmtebronnen binnen de regio, de totale warmtevraag binnen de regio, een overzicht van de bestaande en geprojecteerde infrastructuur voor warmte. Hierbij wordt een inschatting gemaakt van de daadwerkelijke bruikbaarheid van deze bronnen binnen de regio in tijd en geld.
4. Daarnaast is in deze Regionale Structuur Warmte opgenomen welke relevante stakeholders (voor warmte transport, productie en afname) zijn betrokken in het proces en wordt een procesvoorstel opgeleverd hoe de regio beschikbare bronnen, warmtevraag en infrastructuur logisch, efficiënt en betaalbaar denkt te combineren.
5. Het regionale besparingspotentieel.

3. Inhoudelijke uitgangspunten

3.1 Landelijke, provinciale en lokale ambities

In het voorstel voor een Klimaatakkoord wordt gestreefd naar 49% CO_2-reductie in 2030. Voor de opgave voor duurzame opwek op land is bepaald dat vóór 2030 in Nederland in totaal 35 TWh opgesteld vermogen moet worden gerealiseerd[5]. Deze nationale opgave is niet onderverdeeld over de RES-regio's. Het is aan de regio's zelf om een bod te doen, mits minimaal onderverdeeld in zon en wind, dat bijdraagt aan de totale nationale opgave.

De regio Amersfoort heeft de voorkeur om het toewerken naar tenminste 49% CO2-reductie in 2030 in de regio als uitgangspunt te nemen conform de landelijke opgave. De Regio Amersfoort levert hiermee haar aandeel in de landelijke opgave.

Er wordt zo concreet mogelijk uitgewerkt hoe het uitgangspunt van tenminste 49% CO2-reductie in 2030 kan worden gerealiseerd. Voor de periode tot 2030 wordt inzichtelijk gemaakt met welke energiemix en in welke zoekgebieden de opgave kan worden gerealiseerd. Voor de periode tussen 2030 en 2050 (naar 95% C02-neutraliteit en aardgasvrij) worden scenario's geschetst, rekening houdend met innovatie.

3.2 Regionale schaal is uitgangspunt

De RES gaat over opgaven en oplossingsrichtingen die het lokale niveau overstijgen. Dit vraagt van alle betrokken partijen om met elkaar op regionaal niveau op zoek te gaan naar oplossingen en realisatiekansen. Dit uitgangspunt vraagt commitment van gemeenteraden om oplossingen regionaal af te wegen in samenspraak met Provinciale Staten en het Algemeen Bestuur van het Waterschap. Netbeheerder Stedin is daarin adviserend vanuit de (on)mogelijkheden in relatie tot de netinfrastructuur, bijvoorbeeld door het beschikbaar stellen van 'kansenkaarten' waarin de randvoorwaarden vanuit het netwerk en de energie-infrastructuur wordt weergegeven. Zonder dit commitment zal het RES-proces tot minder krachtige resultaten komen.

Dit neemt uiteraard niet weg dat deze regionale keuzes en afwegingen uiteindelijk lokaal verankerd moeten worden. Beide schaalniveaus zijn dan ook niet los van elkaar te beschouwen. Gemeenteraden zullen deze keuzes ook lokaal moeten kunnen verantwoorden en vervolgens vertalen naar omgevingsplannen en uitvoeringsprojecten.

Het is van groot belang om heldere afbakening en afstemming te hebben tussen lokale en regionale processen. Per thema moet worden afgewogen wat de meest logische schaal is en hoe goed kan worden aangesloten bij andere (lokale en regionale) domeinen en processen waar rekening mee gehouden moet worden.

3.3 Scope: vanuit gerichte focus zoeken naar de optimale scope

In lijn met de te maken afspraken uit het Klimaatakkoord[6] gaat de RES in ieder geval over de verduurzaming van de gebouwde omgeving, de allocatie van elektriciteits- en warmteopwek en inzicht in benodigde infrastructuur en financiering. Dit is overeenkomstig met de onderdelen welke meetellen voor het regionale bod.

De keuze voor deze scope heeft een aantal redenen:

- Dit zijn logische thema's voor regionale schaal, veelal met een ruimtelijke dimensie;
- Enige focus helpt om snel tot concreetheid te komen;
- Energie-infrastructuur is een belangrijk thema om mee te nemen, vanwege ruimtelijke en regionale dimensie.

[5] Voorstel voor het Klimaatakkoord, juni 2019, p. 222.
[6] Voorstel voor het Klimaatakkoord, juni 2019. D7 Regionale Energie Strategie (RES), p. 222.

Daarnaast heeft de Regio Amersfoort ervoor gekozen om ook andere thema's nader te verkennen op hun bijdrage aan de regionale opgave en deze mee te nemen in de te maken bestuurlijke, politieke en maatschappelijke afwegingen. De scope zal tijdens het proces mogelijk, in overleg met de besturen van de Regio Amersfoort en de partners, nader worden uitgebreid als gevolg van de resultaten van voorgaande verkenningen.

Het is denkbaar dat voor enkele thema's een groeimodel wordt toegepast. In latere actualisaties van de RES kunnen deze thema's steviger worden uitgewerkt. Een goed voorbeeld hiervan is het thema mobiliteit. De verduurzaming van mobiliteit zal onderdeel worden van het Regionale Mobiliteitsprogramma dat later dit jaar zal worden opgestart vanuit de provincie Utrecht.

Toelichting Regionale Mobiliteitsprogramma's

De twaalf provincies werken samen met Rijk en gemeenten aan afspraken om mobiliteit in Nederland te verduurzamen. In het voorstel voor een Klimaatakkoord staat daarom de afspraak om met regionale mobiliteitsprogramma's voor slimme en duurzame mobiliteit te gaan werken, die samenhangen met een op te zetten Nationaal Mobiliteitsprogramma.

De Regionale Mobiliteitsprogramma's brengen de integrale mobiliteitsopgave per regio in kaart, waarmee ook de landelijke mobiliteitsagenda en het toekomstige Mobiliteitsfonds vanuit regionale belangen geladen kunnen worden. Daarmee zijn ze ook een experiment in nieuwe samenwerkingsvormen tussen overheden, die zoveel mogelijk gebaseerd wordt op reeds bestaande en goed functionerende samenwerkingsverbanden. Het IPO coördineert de totstandkoming van de regionale mobiliteitsprogramma's.

3.4 Eerste verkenning inhoudelijke opgave

Zoals in paragraaf 2.2. is aangegeven is de ruimtelijke opgave die gepaard gaat met de plaatsing van windturbines en zonnevelden groot. Vanuit het Nationale Programma wordt als voorwaarde gesteld dat het bod inzage geeft in de zoekgebieden en de ruimtelijke mogelijkheden en beperkingen. Ook ligt er een aanzienlijke opgave in de transitie naar het gebruik van warmtebronnen, zowel collectief als individueel. De bestuurders hebben ervoor gekozen om de RES (op voorhand) niet te beperken tot deze thema's, maar ook breder te kijken en de niet-verplichte thema's zoals mobiliteit en landbouw in overweging te nemen. Deze thema's worden door het Rijk niet meegeteld in het bod van de regio als bijdrage aan de nationale elektriciteitsdoelstelling van 35 TW in 2030, maar worden voor het totaalbeeld van de RES wel benoemd en met elkaar in verband gebracht.

De inhoudelijke thema's worden gedurende het proces van de totstandkoming van het bod ingevuld. Daarvoor benutten we met name de ruimtelijke en thematische ateliers (zie paragraaf 5.4). Indicatief denken we aan de volgende zoekrichtingen:

Energiebesparing

Eerste 'zoekrichting' is het inventariseren en bepalen van de potentie voor regionale besparing (aanvullend op de plannen die hiervoor lokaal en door de sectoren al ontwikkeld worden). We kijken daarbij breed en nemen alle mogelijke (regionale) besparingen per sector (landbouw, industrie, mobiliteit) en in de gebouwde omgeving (woningcorporaties) onder de loep. We brengen in beeld of en welke mogelijkheden er zijn om de besparing te versnellen en welke impact dit heeft op de benodigde regionale opwek.

Warmtevoorziening gebouwde omgeving

De warmtevoorziening voor de gebouwde omgeving (fundamentele en nu nog onbekende innovaties niet meegerekend) bestaat uit drie energiedragers: warm/heet water, elektriciteit en gas. Er moet in de RES een voorstel worden gedaan voor de regionale verdeling van warmte met daarin opgenomen hoe het warmteaanbod, de warmtevraag en de infrastructuur op regionaal niveau met elkaar kunnen worden verbonden en wat hierin de ambitie is: de Regionale Structuur Warmte (RSW). De RES is daarmee ook belangrijk voor de door gemeenten

uiterlijk in 2021 vast te stellen transitievisie warmte op wijkniveau (wijkwarmteplannen), omdat hiermee vroegtijdig op regionaal niveau inzicht wordt gegeven in de (ruimtelijke) beschikbaarheid van duurzame warmtebronnen, de totale warmtevraag en de bestaande en geplande infrastructuur voor warmte. De afweging ten opzichte van elektriciteit (impact op elektriciteitsnet) is ook inzichtelijk gemaakt.

Door op regionaal niveau in de RES afspraken over, en een afwegingskader voor de verdeling van warmte te maken, kan ondanks de schaarse bronnen optimaal worden omgegaan met de warmtepotentie in een gebied.

Elektriciteit
Wat betreft elektriciteit ligt de focus van het aanbod op de ruimtelijke inpassing (techniekneutraal) gerelateerd aan de landelijke doelstelling van tenminste 35 TWh hernieuwbare energie op land in 2030 (op basis van de nationale CO2 reductie- doelstelling van minimaal 49%). De regio stelt hiervoor een strategie op voor een onderbouwd en afgewogen aanbod wat betreft mogelijk op te stellen duurzaam opwekvermogen in de regio, minimaal onderverdeeld in zon en wind, en andere realistische bronnen (bewezen en in Nederland als succesvol toegepaste technologieën). Hierbij hoort ook een 'nettoets', op te stellen door de netbeheerder, om te bekijken welke investeringen in infrastructuur nodig zijn om de elektriciteit naar de afnemers te brengen.

Mobiliteit
Voor het thema Mobiliteit schetst het voorstel voor een Klimaatakkoord een aanpak voor vier pijlers: duurzame hernieuwbare energiedragers in mobiliteit, elektrisch vervoer, verduurzaming logistiek en verduurzaming van personenmobiliteit. Belangrijkste (tussen)doel van het voorstel voor een Klimaatakkoord is dat alle nieuwe personenauto's vanaf 2030 elektrisch zijn. Gemeenten kunnen hieraan een bijdrage leveren door het (faciliteren van de aanleg) van laadinfrastructuur op buurt-, wijk- en gebiedsniveau. Gemeenten en regio kunnen daarnaast extra maatregelen overwegen om energie te besparen. De meest effectieve maatregelen zijn bundeling van stadslogistieke stromen m.b.v. logistieke hubs, het instellen van zero emissie zones voor vrachtverkeer, verbetering van de fietsinfrastructuur en fietsvoorzieningen, beprijzen van mobiliteit (hogere parkeertarieven) en het bouwen bij mobiliteitshubs. Het thema mobiliteit wordt bij voorkeur nader verkend in een apart thematisch atelier.

Landbouw

Landbouw is een belangrijke economische drager en ruimtegebruiker in de Regio Amersfoort en het ligt daarom in de rede om ook samen met de landbouwsector te verkennen welke mogelijkheden er zijn voor een bijdrage van de landbouw aan de RES. Een bijdrage kan mogelijk gekoppeld worden aan de transitie van de landbouw en de plannen voor een vitaal platteland. Voor dit thema wordt bij voorkeur een apart atelier georganiseerd.

Innovaties

Innovaties kunnen op lange termijn (na 2025/2030) mogelijk een bijdrage leveren aan het realiseren van de opgave in het kader van de RES. Kansrijke innovaties lijken zich met name voor te doen rond onder andere (ultradiepe) geothermie, waterstof en aquathermie. Deze en andere kansrijke innovaties zullen nader worden verkend op hun toepassingsmogelijkheden in deze regio. Hierbij zal gebruik worden gemaakt van de kennis van het Waterschap (v.w.b. aquathermie) en experts in een thematisch atelier over dit onderwerp.

Meekoppelkansen

Meekoppelkansen zoeken we vooral in (bestaande en in ontwikkeling zijnde) plannen voor klimaatadaptatie, woningbouw, infrastructuur en grootschalige gebiedsontwikkeling in de regio.

4. Communicatie en participatie

4.1 Communicatie

Om voldoende draagvlak te creëren en om alle partijen betrokken te krijgen en houden loopt communicatie als rode draad door het hele proces heen. Communicatie zien we op twee manieren terug; enerzijds om betrokken overheden te betrekken bij de RES (procescommunicatie) en anderzijds om de vele doelgroepen ieder op een eigen manier te laten deelnemen (lokale communicatie en participatie), op verschillende momenten in het proces. In deze paragraaf gaan we nader in op de invulling van de communicatie in het proces van totstandkoming van het (concept-)bod; in de volgende paragraaf gaan we nader in op de vormgeving van de participatie.

Procescommunicatie richt zich op het informeren en betrekken van o.a. de ambtelijke organisaties, colleges, raden, staten en de algemeen besturen. Dit doen we in nauwe samenwerking met de lokale communicatieadviseurs, zodat zij ook voldoende bouwstenen hebben om hun achterbannen te informeren. Naast actuele informatie zorgen we ook voor kennisoverdracht. Gezien de complexe materie is het van belang om de betrokkenen dusdanig te informeren zodat de inhoud te begrijpen is. Dit doen we aan de hand van presentaties, visualisaties en leesbare teksten. De opgave, ambitie en het proces van de RES zijn gedurende het proces te vinden op een website. Op deze manier zijn we transparant en kan iedereen de actuele stand van zaken volgen.

De energieopgave en de RES raakt in de Regio Amersfoort ook een veelheid aan (uiteenlopende) belangen. Voor de totstandkoming van de RES zal dan ook met een veelheid aan partners en stakeholders samengewerkt moeten worden. Daartoe wordt uiterlijk in oktober 2019, in afstemming met de communicatieadviseurs van de afzonderlijke overheden, een communicatieplan ontwikkeld met een regionaal ondersteunde kernboodschap. In het communicatieplan geven we ook invulling aan het mediabeleid. Het communicatieplan wordt, als follow up van deze startnotitie, apart geagendeerd in stuurgroep en BORW.

4.2 Participatie

De arena van stakeholders, bedrijven, maatschappelijke organisaties en burgers is divers en de belangen variëren naar aard en omvang. Om een gedragen RES te realiseren is het van belang om partijen te laten participeren. De aard en omvang van deze participatie zal nader worden uitgewerkt in een participatieplan. Dit participatieplan zal naar verwachting in oktober beschikbaar zijn.

Voorop staat dat de opgave van ten minste 49% CO2-reductie geen onderwerp van participatie is. We willen de verschillende groepen in ieder geval informeren over het te doorlopen proces en de mogelijkheden om daarin mee te denken c.q. te reageren. Door naast overheden, ook het bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en (vertegenwoordigers van) inwoners te betrekken ontstaan regionaal gedragen keuzes.

Welke rol iedere partij in het proces zal innemen zal samen met belanghebbende stakeholders worden verkend. Hiervoor organiseren we een brede stakeholderbijeenkomst. Daar halen we onder andere op welke vragen er leven, wat de behoeften en verwachtingen zijn en welke belangen er spelen. Tevens verkennen we hoe we aan kunnen sluiten bij maatschappelijke bewegingen en of allianties de regionale transitie kunnen versterken. In overleg met de stuurgroep bepalen we de doelgroepen en de breedte van het uitnodigingsbeleid.

Het participatieproces gedurende de RES richten we tweeledig in. Enerzijds is er het participatieproces met stakeholders. Anderzijds zetten we de Maatschappelijke Dialoog voort op de thema's Gebouwde Omgeving en Elektriciteit. Daarmee benutten we de inmiddels opgebouwde kennis en kunde van de deelnemers aan de Maatschappelijke Dialoog en versterken we de betrokkenheid van deze deelnemers bij het RES-proces en het concept-bod. Deze groep is al eerder betrokken in het participatieproces, maar wordt verder uitgebreid met geïnteresseerde burgers en stakeholders die mee willen denken over de RES of die graag geïnformeerd willen

worden en blijven over het proces. De vraagstelling aan de Maatschappelijke Dialoog Groep en de borging van de opbrengsten van de resultaten van de Maatschappelijke Dialoog worden uitgewerkt in het participatieplan.

De brede stakeholdersbijeenkomst is gericht op de bredere achterbannen van de deelnemers. Rondom mijlpalen wordt dit gezelschap uitgenodigd om voltallig samen te komen en de gemaakte stappen in het proces te toetsen en te bespreken. Daarmee wordt geborgd dat er voldoende aansluiting blijft tussen de voortgang van de RES in relatie tot de belangen van de achterbannen van de stakeholders. Deelnemers aan de stakeholderbijeenkomst hebben op voorhand de intentie om tot consensus over een gedeeld eindresultaat te komen.

Figuur 3. Stakeholders RES Amersfoort

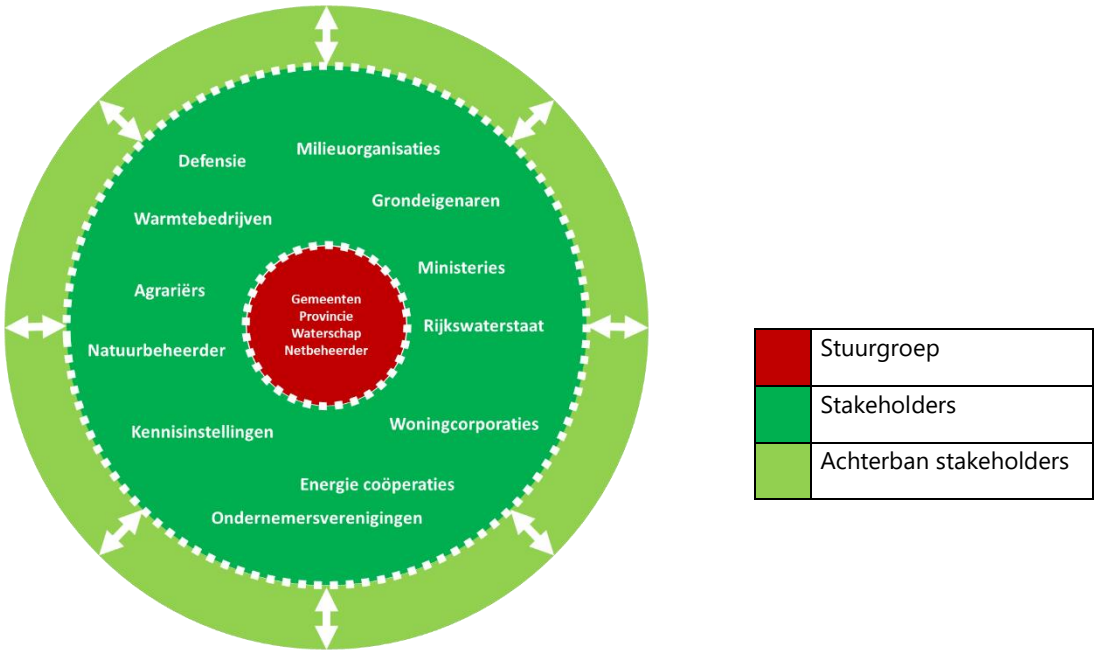

4.3 Lokale participatie

Als onderdeel van het participatieplan wordt ook in kaart gebracht hoe invulling gegeven kan worden aan de burgerparticipatie op lokaal niveau. Uitgangspunt daarbij is dat de regionale ondersteuning aansluit bij de plannen voor lokale participatie rondom duurzaamheid en de (lokale) energietransitie en mogelijk reeds lopende participatietrajecten (bijvoorbeeld rondom de Omgevingsvisie). De regionale ondersteuning moet voorzien in de lokale behoefte. De opzet en uitvoering van lokale participatie is maatwerk en valt onder de (eind)verantwoordelijkheid van de gemeenten..

Het participatieplan wordt, net als het communicatieplan, apart geagendeerd in stuurgroep en BORW.

5. Governance en projectorganisatie

5.1 Governancestructuur

Om het RES-proces in de Regio Amersfoort goed te laten verlopen, is een duidelijke organisatie- en governancestructuur nodig. Deze wordt schematisch weergeven in onderstaande figuur, waarin de diverse overleggremia zijn gepositioneerd met hun belangrijkste taken en rollen binnen het RES-proces (zie figuur 4).

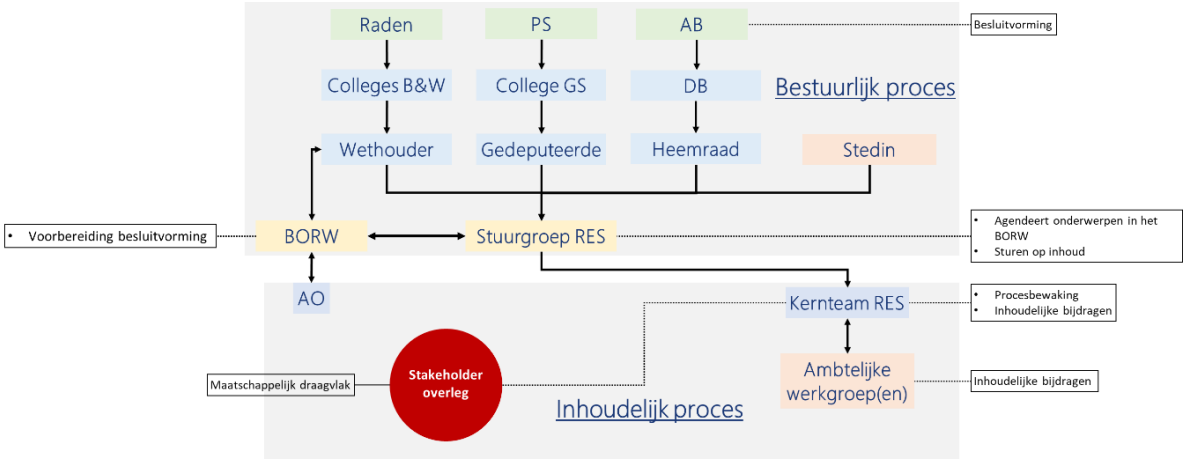

Figuur 4. Governancestructuur RES Regio Amersfoort

Besluitvorming vindt plaats in de gemeenteraden, de Provinciale Staten en in het waterschapsbestuur. Zij zijn in positie om vooraf, via deze startnotitie, kaders te stellen en uiteindelijk de inhoudelijke resultaten vast te stellen. Gedurende het proces worden raden, staten en algemeen bestuur meegenomen in de gemaakte stappen. De stakeholders worden door middel van stakeholderbijeenkomsten geconsulteerd.

Stuurgroep

Binnen de Stuurgroep wordt de formele (voorbereiding van de) besluitvorming in BORW en colleges voorbereid. Aan deze Stuurgroep nemen de wethouders duurzaamheid van de gemeenten Bunschoten en Soest deel en daarnaast bestuurlijke vertegenwoordigers van de provincie Utrecht, het Waterschap Vallei en Veluwe en – in een adviserende rol – de netbeheerder Stedin. Voorzitter is de wethouder van Amersfoort. De stuurgroep wordt voorbereid door de projectleider RES en de strategisch adviseur van Bureau regio Amersfoort. De stuurgroep zorgt tevens voor de regionale coördinatie en de dagelijkse aansturing van de RES Regio Amersfoort. De (vastgestelde) startnotitie fungeert als kader voor haar gedelegeerd opdrachtgeverschap. Voorstellen voor bepalende keuzen voor inhoud en richting van de (concept) RES worden gemaakt in de stuurgroep en vervolgens geagendeerd in het BORW voor afstemming van en besluitvorming binnen de gemeenten.

De stuurgroep bewaakt de kaders voor de projectorganisatie. In de stuurgroep worden tevens afspraken gemaakt over de leveren bijdragen vanuit de partners in de projectorganisatie/werkgroepen. De afspraken hierover worden vastgelegd met de ambtelijke opdrachtgevers over in te zetten capaciteit en competenties.

De Stuurgroep komt eens per maand bijeen (indien nodig vaker), in beginsel voorafgaand aan het BORW.

BORW

Het BORW toetst de voorgestelde besluiten van de stuurgroep en maakt een integrale, regionale afweging. Het BORW heeft een coördinerende rol in de besluitvorming door elk van de zeven gemeenten. De overleggen van het BORW worden voorbereid door het ambtelijke overleg (AO). De voorzitter van het AO draagt zorg voor de bestuurlijke voorbereiding van de besluiten voor en onderhoudt de contacten met de griffies van gemeenten,

provincie en waterschap. De voorzitter van het AO zorgt voor verbinding met beleidsmedewerkers duurzaamheid/energie in de regio, faciliteert het bestuurlijke proces, verzorgt de communicatie naar colleges en raden.

Het BORW en AOR komen eens per maand bijeen.

Spelregels samenwerking

Ten behoeve van een goed verloop van de samenwerking in stuurgroep, het stakeholderoverleg en BORW worden enkele spelregels opgesteld. De spelregels worden door de betrokkenen zelf gedurende het proces opgesteld. Voorbeelden van spelregels zijn:

- Informatie die relevant is voor de afweging en besluitvorming wordt actief gedeeld
- Externe communicatie wordt altijd afgestemd met de partners en dient te passen in de regionale kaders (zoals vastgelegd in de startnotitie)
- Issues die voor een van de partijen ven belang zijn worden actief ingebracht (door de betrokken partij) en door alle andere partijen als een issue geaccepteerd en behandeld
- Bij conflicten zal de voorzitter van de stuurgroep een voorstel voor conflictbehandeling doen
- Indien een van de partijen extra tijd nodig heeft voor de besluitvorming wordt dit tijdig gecommuniceerd
- *Etc.*

Ambtelijk kernteam en werkgroepen

De ambtelijke projectorganisatie zorgt voor de inhoudelijke voorbereiding en ondersteuning van de stuurgroep middels het aanleveren van bouwstenen voor bestuurlijk en maatschappelijk draagvlak, optimale kwantiteit warmte en elektriciteit, optimaal ruimtegebruik en systeem efficiëntie. De projectorganisatie bereidt tevens de besluitvorming in de stuurgroep voor. De projectorganisatie bestaat uit een kernteam en werkgroepen. Het kernteam bestaat uit de projectleider RES, Bureau Regio Amersfoort en gemeenten Amersfoort en Soest en vertegenwoordigers van provincie, waterschap en netbeheerder en zorgt voor de voorbereiding en uitvoering van de werkzaamheden van de werkgroepen. Het Ambtelijk Kernteam komt gemiddeld iedere twee weken samen, voorgezeten door de projectleider RES. Het Ambtelijk Kernteam kan besluiten ambtelijke werkgroepen in te stellen voor nader te bepalen thema's.

Werkgroepen bestaan uit vertegenwoordiging van alle gemeenten, de provincie, Bureau Regio Amersfoort, het waterschap, STEDIN en de projectleider RES (of diens plaatsvervanger). De werkgroep zorgt voor inbreng vanuit lokaal en subregionaal niveau. Hier wordt ook technisch gerekend en getekend in het kader van de ruimtelijke ontwerpateliers om de mogelijkheden/potenties te verkennen.

Feddes/Olthof landschapsarchitecten zorgt tijdens de ruimtelijke ateliers voor de verbeelding van de opgave door ruimtelijke ontwerpen en ondersteunt en informeert de projectorganisatie en stuurgroep waar nodig.

Adviesbureau Over Morgen zorgt voor de technisch-inhoudelijke duiding van de opgave (zowel aanbod als vraag) in de projectorganisatie, in de stuurgroep en in het BORW. Daarnaast wordt Over Morgen ingezet voor doorrekeningen van mogelijke opties op regionaal niveau.

Opdracht projectleider RES

De projectleider RES is verantwoordelijk voor de ontwikkeling en oplevering van de RES conform de spelregels die op provinciaal en landelijk niveau worden afgesproken. De projectleider RES adviseert waar gewenst de stuurgroep/bestuurders over inhoudelijke afwegingen en de ambtelijke opdrachtgevers van de zeven gemeenten, provincie, waterschap en netbeheerder over de in te vullen randvoorwaarden m.b.t. capaciteit en expertise. De projectleider RES opereert onafhankelijk en heeft de opdracht de kaders te creëren waarbinnen alle betrokken partijen hun afzonderlijke belangen kunnen inbrengen.

5.2 Procesontwerp: verhouding besluitvorming, stakeholderproces en inhoudelijke ateliers

In het procesontwerp worden drie lijnen onderscheiden (zie figuur 5). Dit procesontwerp vormt de basis voor de planning (zie hoofdstuk 6).

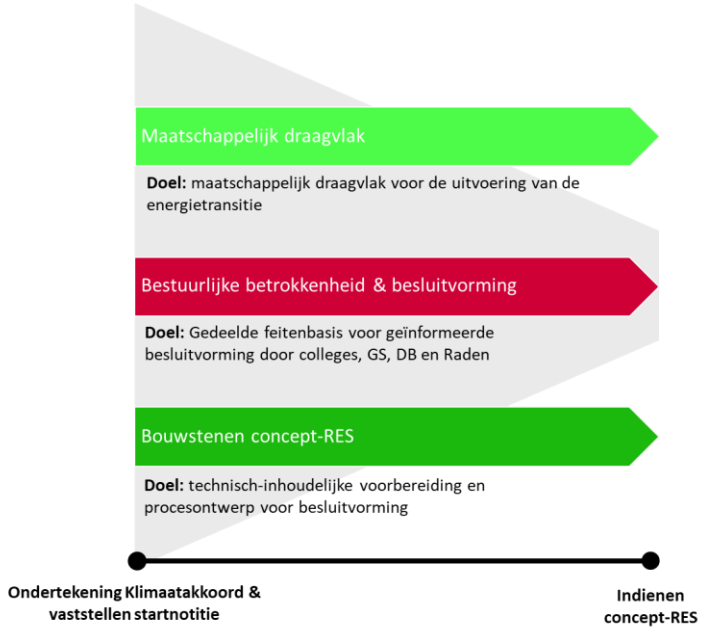

Figuur 5. Drie lijnen in het procesontwerp

Eerste lijn: sturing en bestuurlijke afweging en besluitvorming

Centraal staat de bestuurlijke afweging en besluitvorming in colleges/DB en in raden, PS en AB. De verantwoordelijke bestuurders moeten regie kunnen voeren in het proces dat leidt tot een concept-bod. Dat betekent dat zij vooraf de kaders kunnen vaststellen en op het juiste moment de juiste informatie dienen te krijgen. Bestuurders zetten zich in voor het verwerven van regionaal en lokaal draagvlak en de invulling van regionale en lokale participatie. De raden, staten en AB worden regelmatig geïnformeerd zodat zij de voortgang van het proces kunnen volgen.

Tweede lijn: maatschappelijk draagvlak door het betrekken van stakeholders en door participatie (zie hoofdstuk 4)

In de stakeholderbijeenkomsten worden stakeholders op een actieve manier betrokken bij de totstandkoming van de RES. In deze groep worden de opgave, opbrengsten van de ateliers en oplossingsrichtingen verkend. Daarnaast worden moeilijke issues verkend en gestuurd op het bereiken van consensus voor de invulling van de RES ten behoeve van het concept-bod en definitieve bod.

De resultaten (perspectiefkaarten) van de Maatschappelijke Dialoog voor de thema's Gebouwde Omgeving en Elektriciteit, worden meegenomen in de RES Regio Amersfoort.

Door middel van participatie worden burgers en bedrijven geïnformeerd over het proces en de te maken afwegingen.

Partijen die deelnemen aan de stakeholderbijeenkomsten committeren zich aan het proces en de uitgangspunten die worden gehanteerd. Concreet denken we aan deelname van de volgende organisaties en belangengroepen:

woningcorporaties, agrariërs (LTO), milieuorganisaties, ondernemersverenigingen, kennisinstellingen, grondeigenaren, energiecoöperaties, warmtebedrijven en natuurbeheerders.

Derde lijn: inhoudelijke bouwstenen

Voor uitwerking van inhoudelijke bouwstenen, regionale ruimtelijke verkenningen en specifieke issues vindt gedurende het proces een groot aantal (regionale, thematische en lokale) ateliers plaats. Per atelier wordt een afweging gemaakt over welke partijen het beste kunnen deelnemen. Dit kan gaan om inhoudelijk betrokkenen of specifieke belanghebbenden. De ateliers zijn niet bedoeld om de participatie in te vullen. De ateliers zijn inhoudelijk/expertmatig georiënteerd en gericht op "joint fact finding" en het vinden van gedeelde oplossingen[7].

5.3 Besluitvorming gemeenteraden, Provinciale Staten en waterschapsbesturen

Het is van groot belang om gemeenteraden, Provinciale Staten en waterschapsbestuur gedurende het gehele proces mee te nemen en in positie te houden. Vooraf – door middel van het startdocument – om de kaders scherp te stellen en daarmee ruimte te creëren voor het proces van uitwerking. Tussentijds, om een vinger aan de pols te houden en uiteindelijk om de resultaten in formele besluitvorming te verankeren. Daarbij wordt in principe gestreefd naar gelijkvormigheid in wijze van behandeling, besluittekst en timing. Een gedetailleerde planning voor de besluitvorming over de concept-RES in het eerste halfjaar van 2020 en de RES 1.0 volgt dit najaar. Belangrijk is dat er voldoende ruimte is voor het bestuurlijk gesprek, het informeren van de raden, staten en AB en dat de afwegingen op een transparante manier inzichtelijk worden gemaakt.

In het proces naar de RES 1.0 zijn de gemeenteraden, Provinciale Staten en Algemeen Bestuur van het waterschap ten minste op drie momenten in het proces formeel in positie:

1. Om het RES-proces vanaf de start sterk te verankeren, wordt de *startnotitie,* naar eigen inzicht van de colleges, ter kennisgeving of vaststelling aan de gemeenteraden in de Regio Amersfoort aangeboden, De startnotitie wordt ter informatie of goedkeuring aangeboden in Provinciale Staten van Utrecht en ter kennisgeving in het Algemeen Bestuur van Waterschap.
2. De *concept-RES* (het concept-bod) wordt ter vaststelling voorgelegd in de Raden, Provinciale Staten en het Dagelijks Bestuur van het Waterschap (en ter kennisgeving aan het Algemeen Bestuur).
3. Tot slot wordt de *definitieve RES 1.0* ter vaststelling voorgelegd aan alle gemeenteraden, Gedeputeerde en Provinciale Staten en het Dagelijks en Algemeen Bestuur van het Waterschap.

Naast deze formele besluitvormingsprocedures worden raden ook informeel meegenomen in het proces. Daartoe worden de volgende middelen ingezet:

- Het RES-proces en de wijze waarop gemeenteraden, Provinciale Staten en het Algemeen Bestuur van het Waterschap daarin worden gepositioneerd wordt geagendeerd in een speciale bestuurlijke regionale informatiebijeenkomst (3 oktober 2019);
- Er worden regionale raadsledenbijeenkomsten georganiseerd voorafgaand aan besluitvorming in de raden, staten en AB, en om op meer informele wijze – en in wisselwerking tussen verschillende gemeenten, provincie en waterschap – input op te halen.
- De projectleider kan naar behoefte in (informele) bijeenkomsten presentaties verzorgen over de context van de RES, de inhoudelijke opgave en de wijze waarop het proces wordt ingericht.

[7] In bijlage 1 is een planning van de ateliers en bijeenkomsten opgenomen. De concrete invulling hiervan kan gedurende het proces uiteraard wijzigen.

- Griffiers en bestuurders worden gefaciliteerd en ondersteund bij het informeren van gemeenteraden, bijvoorbeeld door het bieden van standaardpresentaties of experts/betrokkenen die een presentatie kunnen verzorgen tijdens lokale informele raadsbijeenkomsten.
- Raadsleden (evenals statenleden en AB-leden) worden uitgenodigd om als toehoorder aan te sluiten bij de stakeholdersbijeenkomsten om een goed beeld te kunnen krijgen van de opvattingen van stakeholders.

5.4 Inhoudelijke ateliers

Gedurende het proces zullen een groot aantal ruimtelijke en thematische ateliers worden georganiseerd. Zoals hierboven in paragraaf 5.2. reeds is aangegeven zijn de ateliers bedoeld om inhoudelijke bouwstenen uit te werken. We denken aan circa 10 – 20 deelnemers per atelier. Deelnemers zijn ambtelijke experts van de betrokken organisaties (verschillende deskundigen, de projectleider omgevingsvisie, de projectleider duurzaamheid of energietransitie en experts van inhoudelijk betrokken organisaties, bijvoorbeeld een beleidsmedewerker van een woningcorporatie of de projectleider mobiliteitstransitie van Rijkswaterstaat). Dit kunnen ook vertegenwoordigers zijn van dezelfde stakeholders die betrokken zijn bij de stakeholderbijeenkomsten. Daar waar de stakeholderbijeenkomsten vooral gericht zijn op het afstemmen van doelen en belangen en het opbouwen van maatschappelijk draagvlak zijn de ateliers vooral inhoudelijk-specialistisch van aard. Verwacht mag worden dat er andere vertegenwoordigers van de organisaties aan stakeholderbijeenkomsten resp. ateliers zullen deelnemen.

De lijst genodigden voor de ateliers zal worden afgestemd met de stuurgroep. Gemeenten, provincie, waterschap en netbeheerder zullen worden gevraagd om genodigden toe te voegen aan deze lijst zodat een zo compleet en evenwichtig mogelijk beeld ontstaat.

Ruimtelijke ateliers

De ruimtelijke ateliers ondersteunen de dialoog over de regionale energietransitie aan de hand van kaartbeelden, referentiebeelden en ruimtelijk ontwerpend onderzoek. Ateliers zijn een goed middel om mogelijk concrete kansen en dilemma's te benoemen. Ook wordt de impact van maatregelen inzichtelijk en geven de beelden inspiratie voor mogelijke oplossingsrichtingen. Creatieve sprongen in de ateliers geven ruimte om met andere ogen naar de energietransitie te kijken en dwarsverbanden te leggen.

De ruimtelijke ateliers worden begeleid door ruimtelijk ontwerpbureau Feddes en Olthof uit Utrecht. In beginsel staan er negen ateliers gepland: twee regionale en zeven lokale (een per gemeente). De reeks start met een regionaal ontwerpatelier, na de regionale raadsinformatiebijeenkomst, in de eerste helft van oktober. In dit eerste regionale atelier worden de uitgangspunten benoemd. Dit doen we op basis van een analyse van ruimtelijke kernkwaliteiten van deze regio. Deze kernkwaliteiten worden geconfronteerd met de regionale (ruimtelijke) opgave. Het atelier bestaat uit inhoudelijke presentaties van de kwantitatieve opgave (door bureau Over Morgen) en enkele ruimtelijke analyses, referentiebeelden en mogelijke ontwikkelingsrichtingen (ter inspiratie). In gemêleerde groepen wordt vervolgens de opgave nader verkend. Uit deze verkenning worden uitgangspunten gedestilleerd voor het regionale atelier en overleg in de stuurgroep en het BORW.

De zeven lokale ateliers kennen een vergelijkbare opzet, met dien verstande dat op lokaal schaalniveau wordt ingezoomd. De resultaten van het eerste regionale atelier worden als input gebruikt, alsmede een ruimtelijke verkenning gericht op de specifieke lokale context van de gemeente. Daar waar al beschikbaar (en voor zover relevant voor de ruimtelijke afweging) wordt ook input uit de thematische ateliers gebruikt.

Het tweede regionale atelier wordt toegewerkt naar de meest wenselijke ruimtelijke ontwikkelingsrichting (ruimtelijke strategie, bestaande uit een prioriteitstelling in ontwerpprincipes en mogelijk al een categorisering van zoekgebieden). De resultaten van de lokale ateliers en de thematische ateliers zijn input. Dit atelier is daarmee als het ware het inhoudelijke sluitstuk van het 'bouwproces'. De resultaten worden weergegeven in een aparte rapportage en besproken in kernteam, stuurgroep en BORW.

Thematische ateliers

De regio Amersfoort heeft ervoor gekozen om ook andere thema's nader te verkennen op hun bijdrage aan de regionale opgave en deze mee te nemen in de te maken bestuurlijke, politieke en maatschappelijke afwegingen. De volgende thema's worden verkend op concrete kansen en toegevoegde waarde in een apart thematisch atelier: energiebesparing, mobiliteit, warmte, innovaties en financiering.

Voor de thematische ateliers worden experts van de deelnemende organisaties en stakeholders uitgenodigd. Het programma kent een vergelijkbare opbouw als bij de ruimtelijke ateliers. Daar waar de thematische verkenningen ruimtelijke implicaties hebben worden de resultaten van de thematische ateliers (tevens) ingebracht in de ruimtelijke ateliers. Van elk thematisch atelier wordt een verslag opgesteld.

Allianties vormen

Voor de onderhandelingen in de RES is het van grote waarde om op zoek te gaan naar allianties. Dit zijn combinaties van betrokken partijen die tot oplossingen kunnen komen met een gezamenlijk of wederkerig belang. Dit kunnen gebiedsgerichte allianties zijn, zoals een samenwerking tussen de Utrechtse gemeenten binnen de Regio Amersfoort, of thematische allianties, bijvoorbeeld publieke en private partijen die gezamenlijk vraag en aanbod op het gebied van warmte bij elkaar brengen (bv in een regionaal warmtenet). In het RES-proces zullen – aan de hand van de inhoudelijke verkenningen – deze allianties verkend worden. Mogelijk levert de Maatschappelijke Dialoog al eerste aanzetten voor allianties.

6. Planning en doorwerking

6.1 Planning proces tot concept-RES

De planning van het RES-proces is nog onzeker, aangezien de cruciale mijlpalen zijn gekoppeld aan de ondertekening van het Klimaatakkoord. Wanneer die ondertekening gaat plaatsvinden, is nog niet bekend. Ook is nog onduidelijk hoe het onderhandelings-/escalatieproces zal worden ingericht waarin het landelijk opgetelde concept-bod wordt gewogen, mogelijk leidend tot een aanvullende opgave. In dit procesontwerp wordt uitgegaan van overeenstemming met het Klimaatakkoord door de decentrale overheden in de herfst van 2019 en indiening van het concept-bod RES vóór 1 juni 2020. In de planning moet voldoende tijd overblijven voor besluitvorming in Raden, Provinciale Staten en het Dagelijks Bestuur.

Het proces naar dit concept-bod RES bestaat uit vier fasen, die onderstaand globaal worden toegelicht:

1. *Commitment & uitgangspunten.* Deze fase eindigt met de vaststelling van het startdocument.
2. *Verkenning.* In deze fase wordt de inhoudelijke opgave en de potentie om deze in Regio Amersfoort te accommoderen verkend. Daartoe worden bestaande bronnen en informatie gebruikt, ruimtelijke kaders, lokale ambities en plannen geïnventariseerd.
3. *Concretisering.* In deze fase wordt toegewerkt naar enkele scenario's, onder meer door middel van ruimtelijke en thematische ateliers. Deze fase eindigt met meerdere uitgewerkte scenario's (en een weging daarvan) als product.
4. *Concept-bod.* Er wordt toegewerkt naar conclusies en keuzes over het voorlopige resultaat: het concept-bod dat (na besluitvorming in gemeenteraden) aan het Nationaal Programma RES wordt aangeboden.

De globale planning ziet er als volgt uit:

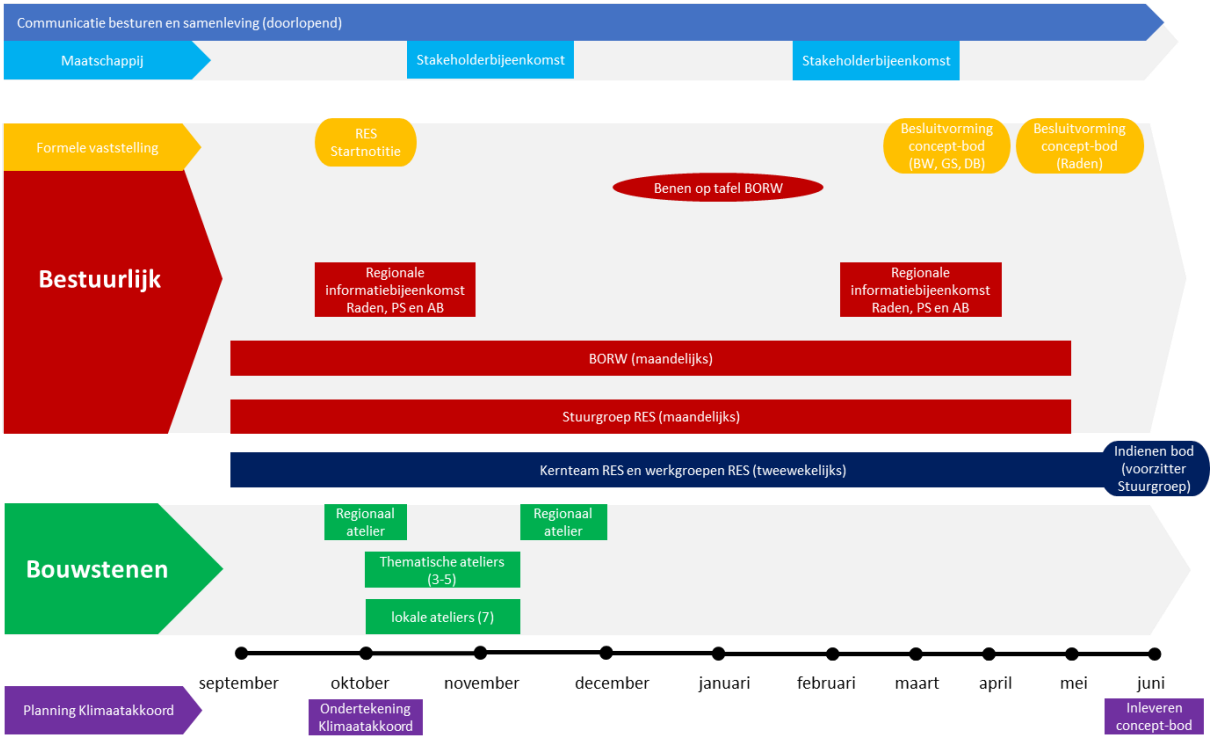

Figuur 6. Globale planning RES proces tot concept-bod (start ambtelijk werkproces begin September)

6.2 Definitieve RES en landelijke verdeling restopgave

Na afronding van de concept-RES zijn er (afhankelijk van de definitieve afspraken hierover in het Klimaatakkoord) nog negen maanden om de *RES 1.0* definitief te maken, inclusief vaststelling door de zeven Raden, Provinciale Staten en het Algemeen Bestuur van het Waterschap.

In deze periode vindt ook het landelijke / interregionale proces van doorrekening, waardering en herverdeling van de restopgave plaats. De concept-RES wordt door de regio aangeboden aan het Planbureau voor de Leefomgeving voor doorrekening en aan het Nationaal Programma RES voor een kwalitatieve beoordeling. Op basis van de ingediende RES'en van alle 30 regio's vindt er een gesprek tussen regio's plaats waarin moet worden bepaald wat de resterende opgave is om de ambitie haalbaar te maken en welk aandeel iedere regio daar in neemt. Het is nog niet bekend hoe dit proces wordt ingericht; in de Handreiking RES wordt hierover opgemerkt:

"Indien bij de elektriciteitsopgave de gezamenlijke concept RES'en toch niet optellen tot de in het Klimaatakkoord gemaakte afspraken, wordt de regio's gevraagd om de restopgave alsnog onderling te verdelen. De regio's zullen elkaar hiertoe uitdagen en helpen, met als doel over deze restopgave met elkaar afspraken te kunnen maken. Op verzoek van de regio's kan het Nationaal Programma RES hierin een stimulerende en faciliterende rol spelen. De verdelingssystematiek die in de eerste twee kwartalen van 2019 wordt ontwikkeld, welke een rechtvaardige verdeling van de nationale opgave tot doel heeft, kan hierbij dienstbaar zijn."

Parallel aan dit (nu nog onzekere) proces zal de regio zelf – mede op basis van de signalen die uit de raadsbehandeling van de concept-RES komen – nog een concretiseringsslag maken op de concept-RES.

6.3 Doorwerking in omgevingsbeleid

Na vaststelling van de definitieve RES 1.0 is het van groot belang dat de resultaten daarvan worden verankerd in het lokale en provinciale omgevingsbeleid. Tegen die achtergrond zullen de betrokkenen bij lokale en provinciale omgevingsvisies en –plannen nauw worden betrokken en zal met hen afstemming plaatsvinden over de ruimtelijke consequenties van de RES. Op die manier wordt bevorderd dat zoekgebieden die in het RES-proces worden geduid worden afgewogen tegen andere ruimtelijke claims en belangen in de fysieke leefomgeving. Ook wordt zo inzichtelijk wanneer uitkomsten van de RES conflicteren met bestaande bestemmingen in de fysieke leefomgeving en toekomstige claims en waar deze afspraken afwijken van bestaand beleid.

7. Middelen

7.1 Capaciteit en financiële middelen

Voor de totstandkoming van de RES wordt op dit moment de volgende capaciteitsinschatting gemaakt:

Rol	Inzet
Projectleider RES	2 a 3 dagen/week (doorlopend)
Ondersteuning projectleider RES	2 dagen/week (doorlopend)
RES coördinator BRA	2 dagen/week (doorlopend)
Voorzitter stakeholderoverleg	2 stakeholderbijeenkomsten + enkele kleinere stakeholderbijeenkomsten
Begeleiding ruimtelijke ateliers	7 lokale + 2 regionale ateliers door Feddes/Olthof Landschapsarchitecten
Inhoudelijke doorrekeningen	Over Morgen
Communicatieadviseur	2 dagen in de week (doorlopend)
Deelname kernteam (2 gemeenten, 1 regio, 1 provincie, 1 waterschap, 1 netbeheerder)	PM
Ambtelijke input	PM

Om invulling te geven aan deze capaciteit zijn de volgende middelen beschikbaar:

- In het Nationaal Programma RES is een budget vrijgemaakt voor ondersteuning van de 30 regio's in het RES-proces. Deze bijdrage komt vrij zo snel mogelijk na ondertekening van het klimaatakkoord. Naar alle waarschijnlijkheid ontvangt Regio Amersfoort een bijdrage van ca. € 287.166 per jaar voor procesondersteuning voor een periode van drie jaar (2019-2021).
  De overige kosten worden verdeeld onder de partners (gemeenten, provincie en waterschap). Over deze verdeling worden nog nadere afspraken gemaakt.
- De provincie Utrecht komt met een voorstel voor een financiële bijdrage voor de totstandkoming van de RES Regio Amersfoort, zoals de provincie ook bijdraagt in de andere regio's (U16 en Food Valley) in haar gebied. Een financiële bijdrage is in lijn met het provinciale belang in de regionale energietransitie.
- Bijdrage regio en gemeenten. Naar verwachting zijn de bijdragen vanuit het Nationaal Programma RES en de Provincie Utrecht niet voldoende voor het gehele RES-traject en de oplevering van het (concept-)bod. aan de hand van nader inzicht in de bijdragen van Rijk en provincie zal in beeld worden gebracht welke kosten voor rekening van de gemeenten zijn. Een voorstel hiervoor zal in het BORW worden geagendeerd. Gemeenten zijn daarnaast zelf verantwoordelijk voor de kosten van lokale communicatie en participatie, en de kosten voor gemeentelijke uitwerking en doorrekening van plannen.

7.2 Instrumenten en kennis

Vanuit het Nationaal Programma RES en de provincie Utrecht wordt capaciteit ter ondersteuning van het proces aangeboden.

- Door het Nationaal Programma RES is een digitale potentiekaart ontwikkeld, die kan worden ingezet in de regionale processen.
- Het Nationaal Programma RES zet een expertpool op voor ondersteuning op specifieke kennisvragen.
- Provincies Utrecht en het Nationaal Programma RES faciliteren kennisuitwisseling met andere RES-regio's.
- Participatietool Nationaal Programma RES

Daarnaast hebben we regionaal de volgende instrumenten:

- Lokale en regionale energiemixen 2030 en 2050
- Energie Transitie Atlas voor de gehele regio. Dit is de tool waarmee de ruimtelijke verkenning plaatsvindt.
- Netbeheerder Stedin biedt inzicht in de capaciteit van transformatorstations
- Netbeheerder Stedin biedt per wijk inzicht in de technisch gezien het meest waarschijnlijke alternatief voor aardgas: all-electric, een warmtenet (heet/warm water) of duurzame gassen (groene methaan of groene waterstof)

Bijlage 1 (indicatieve) Detailplanning

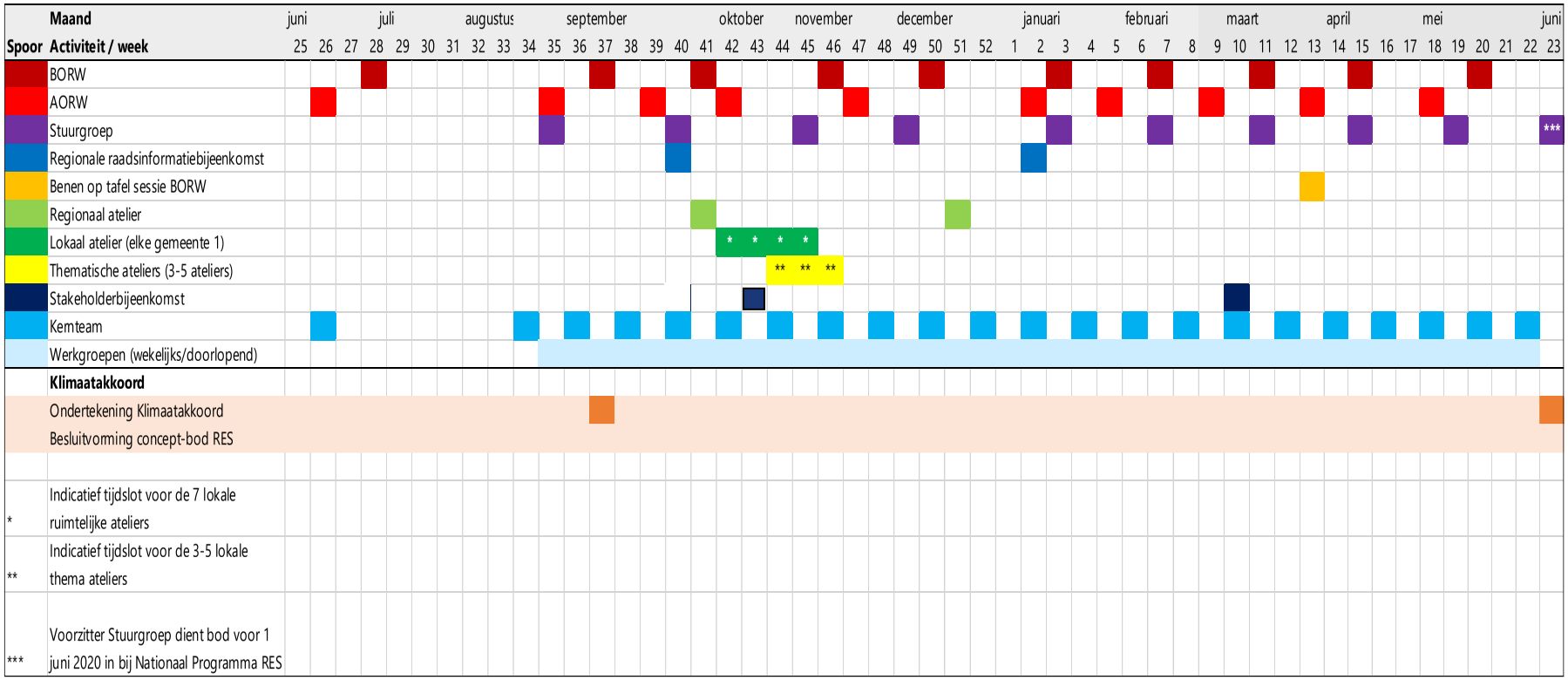

Bijlage 2 Opzet ruimtelijke/thematische ateliers

SPECIFICATIE PRODUCTEN RUIMTELIJKE ATELIERS

Introductie
De werkzaamheden van Feddes/Olthof zijn onderdeel van het planproces Regionale energietransitie (RES) regio Amersfoort zoals beschreven door Berenschot in de concept-startnotitie 1 mei 2019. In de RES gaat het om een gebiedsgerichte vertaling van de ambities en afspraken uit het Nationaal ontwerp Klimaatakkoord voor de verduurzaming van de opwek van hernieuwbare electriciteit en de warmtevoorziening gebouwde omgeving.

De ruimtelijke ateliers richten zich op de opwek van hernieuwbare elektriciteit, waarbij de nadruk ligt op de mogelijkheden in de regio Amersfoort voor wind- en zonne-energie. De ateliers ondersteunen het bod voor de opwek van hernieuwbare elektriciteit.

Onze aanbieding voor de Ateliers Energietransitie Amersfoort omvat het hele werkpakket van:

1. Voorbereiding van de ateliers,
2. Inhoudelijke begeleiding van het atelier,
3. Uitwerkingen in tekst en beeld.

Als specificatie van de producten die we aanleveren geven we de volgende referenties van Feddes/Olthof.

1 Voorbereiding Werksessie
Bij de voorbereiding van het atelier maken we de volgende producten.

Analyse van de ruimtelijke kernkwaliteiten van de regio
Met diverse kaartbeelden en foto's analyseren we de ruimtelijke kernkwaliteiten van de Regio Amersfoort.

Kansrijkheid en indicatie zoekgebieden
In het begin van het proces maken we kaarten en beelden waarin we per landschapstype de kansen in beeld brengen voor de opwek van hernieuwbare energie, aan de hand van referentiebeelden. Later in het proces werken we de kansrijke gebieden uit in zoekgebieden.

Input voor het atelier
We maken een programma voor het atelier (afgestemd met Berenschot) en leveren materiaal aan voor het atelier: ondergronden, kaarten op foamboard en materiaal voor werkmaquettes, schetspapier en stiften.

Impressie van landschappelijke kernkwaliteiten van Gooi- en Vechtstreek: open veenweidegebieden langs de Vecht en hoge bebosste gronden op de Utrechtse Heuvelrug, met op de overgang een reeks van landgoederen (Ateliers landschappen Metropoolregio Amsterdam)

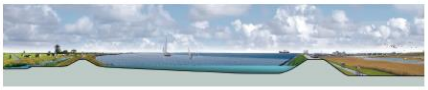

Impressie van de landschappelijke kernkwaliteiten van het Markermeer; de oude Zuiderzeedijk versus de nieuwe dijkzone van Flevoland (Ateliers landschappen Metropoolregio Amsterdam)

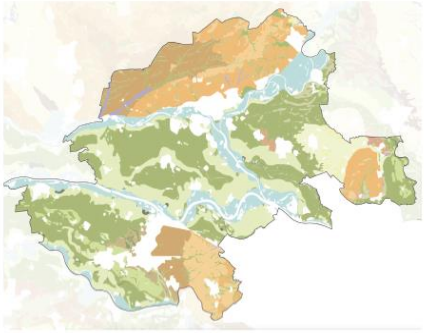

De ruimtelijke kernkwaliteiten van de regio Arnhem-Nijmegen komen voort uit vier hoofdcomponenten: Slingerende rivieren, hoge bosgronden, open kommen en aansprekende steden (Ruimtelijke ateliers Regio Arnhem-Nijmegen)

Verduidelijking van de specifieke kansen per landschapstype door referentiebeelden: Referentiebeeld windenergie in bebost gebied, drijvende zonnepanelen in lage, waterrijke gebieden

2 Inhoudelijke begeleiding van de ateliers
Voor het atelier bestaan onze werkzaamheden en producten uit:

- Aftrap ter inspiratie van de werksessie,
- Presentatie en toelichting op analyseresultaten en ruimtelijke oplossingrichtingen,
- Ondersteuning met drie medewerkers voor een regionaal atelier en met 2 medewerkers voor een lokaal atelier,
- Samenvatting en formuleren conclusies.

3 Uitwerking scenario's, ontwerpprincipes en zoekgebieden
De resultaten van de ateliers worden vastgelegd in ruimtelijke scenario's en zoekgebieden voor de opwek van hernieuwbare elektriciteit, en principes voor zuinig en meervoudig grondgebruik.

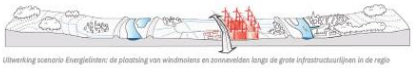

Uitwerking scenario Energielinten: de plaatsing van windmolens en zonnevelden langs de grote infrastructuurlijnen in de regio

Uitwerking scenario Windbossen en Zonnekommen: windmolens op de hoge gronden en zonnevelden in de lage komgebieden

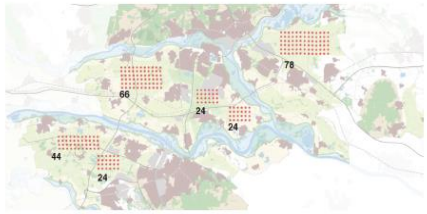

Uitwerking van mogelijke zoekgebieden voor de opwekking van energie
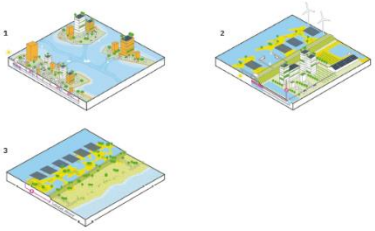
Markermeer (Ateliers landschappen MRA) globale zonering energie-opgave